

niční stáže a pobyty. Pokud se odehrávají v době rodičovských povinností, tak jejich řešení je různorodé, nicméně páry se snaží najít možnosti, jak tuto situaci vyřešit, např. v podobě společného přesídlení nebo dočasného oddělení rodiny. Ač se ve výpovědích rodičovství často označovalo jako zpomalení či oddálení kariéry (především pro ženy), v případě zahraničních pobytů se zpravidla hledají strategie, jak je realizovat. Zajímavými faktory jsou např. rodičovská opatření na výzkumných a vzdělávacích pracovištích v cizině (jeden dosud bezdětný pár dokonce viděl přestěhování jako strategii pro zlepšení rodičovské situa-

ce), nebo také finanční podpora partnerům či partnerkám a dětem zahraničních vědeckých pracujících.

V textech se objevuje daleko více zajímavých aspektů, a jak je patrné z mé zevrubné analýzy, rozhovory za přečtení stojí, a to především pro lidi pracující také v akademické sféře. Poskytují mnoho nosných aspektů, příběhů, pozic a řešení situací a vztahů, které nutí k reflexi jak vlastního života, tak profese akademika či akademičky, ale i podmínek rodičovství v naší zemi. Z tohoto pohledu je nutné konstatovat a v zásadě litovat, že rozhovory nebyly podrobeny hloubkovému výzkumnému rozboru.

TVRDOŠÍJNÁ DEKONSTRUKTIVISTKA GERLINDA ŠMAUSOVÁ /

LUCIE JARKOVSKÁ

OATES-INDRUCHOVÁ, L. (ED.). 2011. *TVRDOŠÍJNOST MYŠLENKY.*

OD FEMINISTICKÉ KRIMINOLOGIE K TEORII GENDERU.

PRAHA: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ.

Životní jubilea vědkyň a vědců jsou užitečná v tom, že zavádají impuls k reflexi jejich díla a ke vzniku festschriftů, sborníků, monotematických čísel časopisů a knih mapujících přínos oslavenkyně/oslavence. V případě Gerlindy Šmausové přineslo její kulaté jubileum více než jen obligátní chvalozpěv a rekapitulaci známého. Její narozeniny se staly podnětem k ucelenému představení jejího díla v Česku vůbec poprvé. Ač je jednou z nejvýraznějších osobností formujících česká genderová studia, je znalost jejích textů u nás značně fragmentární. Text *Proti tvrdošijné představě o ontické podstatě genderu a pohlaví*, který vyšel v roce 2002 v *Sociálních studiích*, časopisu brněnské Fakulty sociálních studií, se stal sice notoricky známým a hojně citovaným, ale vzhledem k objemu a především mnohem širšímu tematickému záběru práce Gerlindy Šmausové jde jen o pět kapek v moři. Většina jejích prací vyšla dosud pouze v něm-

čině a české sociologické a genderové obci, která je spíše anglofonní, zůstala proto utajena. S velkým zájmem jsem proto očekávala vydání knihy *Tvrdošijnost myšlenky*, kterou uspořádala Libora Oates-Indruchová a vydalo Sociologické nakladatelství.

Kniha je rozdělena do dvou částí. Jedna (ta druhá) obsahuje texty Gerlindy Šmausové/Gerlindy Smaus,² většinou jde o překlady z německých originálů. Této části předchází články různých autorek a autorů, kteří na myšlenky Šmausové reagují, popřípadě se obecněji vyjadřují k jejímu působení v různých oblastech vědy. Dílo Gerlindy Šmausové je totiž výjimečné svým širokým záběrem. Čtenářstvu časopisu *Gender, rovné příležitosti, výzkum* je známá především jako teoretička genderu, ale neméně výraznou osobností je také na poli kritické kriminologie, přičemž tyto dvě oblasti úspěšně prolíná.

Příkladem jsou například mobilní telefony, které ženám umožňují tzv. mateřství přes dálkový ovladač („remote mothering“). Díky mobilnímu telefonu mohou totiž na dálku udržovat celodenní kontakt se svými dětmi i rodinou. Jak ukázala studie zaměřená na používání mobilních telefonů, lidé je překvapivě nejčastěji používají proto, aby zůstali v kontaktu se svou rodinou a dětmi.

Konference umožnila nahlédnout do nejrůznějších sfér sociologie a současného sociálního výzkumu a setkat se se známými autory a autorkami, jejichž jména známe často jen z knih nebo článků. Určitou nevýhodou této konference však byla velká tematická roztržitost a příliš velká anonymita konference. Stále rostoucí „masovost“ konferencí ESA totiž paradoxně příliš neusnadňuje navazování nových kontaktů s ostatními výzkumníky a výzkumnicemi. Další konference Evropské sociologické asociace se bude konat za dva roky. Nechme se tedy překvapit, čím nás tentokrát pořadatelé překvapí.

Poznámky

1 Text vznikl za podpory projektu GA ČR „Proměny forem a uspořádání partnerského a rodinného života z hlediska konceptu životních drah“ (č. P404/10/0021).

ZALOŽENÍ SKUPINY PRO SOCIÁLNÍ VÝZKUM GLOBALIZACE / Zuzana Uhde

Globalizace a s ní spojené sociální, ekonomické, politické a kulturní procesy jsou v současné době předmětem stále větší pozornosti sociálních a humanitních věd. Na začátku nového tisíciletí jsme byli svědky útoku na World Trade Center v New Yorku, který byl

Šmausová se věnuje tématům, která jsou v hlavním sociologickém proudu často zanedbávána. Z řad mainstreamových sociologů někdy slyšíme výtku vůči sociologice orientovaným genderovým studiím, že se místo něčeho užitečného pro společnost věnují marginálním tématům, jako jsou např. lesbická rodičovství. Avšak feministicko-kriminologické texty Gerlindy Šmausové ukazují, že věnovat se opomíjeným tématům či jevům, se kterými nemá zkušenost většina, neznamená zabývat se jakýmsi unikátními margináliemi nepodstatnými ani pro vývoj vědy, ani pro běžný život. Naopak právě v textech věnovaných zdánlivým výstřednostem, jako je znásilnění mezi muži, nás přivádí k hlubšímu prozkoumání konstrukce genderu vůbec. Znásilnění muže mužem zde Šmausová nepředstavuje jako sexuální akt, ale právě jako proces ustavování genderových kategorií vůbec. Zajímavý pro mne byl také text s názvem „Feministický pohled na abolicionismus“, který přezkoumává důvody, proč je abolicionismus s feminismem neslučitelný, ačkoli oběma hnutím jde o odstranění nespravedlností a represí. Na první pohled by se mohlo zdát, že by tvrdošíjně antiontické Šmausové mohl být abolicionismus blízký svou snahou zamezit selhávání trestního práva a institucí podílejících se na tom, že distribuce trestů za kriminalitu kopíruje sociální strukturu společnosti, pomocí dekonstrukce jazyka zločinu a dekonstrukci představy o zločincích jako o ontických entitách nezávislých na kontextu vztahů, interakci a struktur. Šmausová však ve svém textu ukazuje, že není dekonstruktivistkou naivní ani lehkovážnou a upozorňuje na empirická fakta, která jako feministka nemůže zamést pod koberec. Abolicionisty jsou většinou muži společenských elit, těžící z výhod svého postavení, jejichž polem působnosti není životní svět, ale akademické konference. Snadno tak v zápalu boje přehlédnou, že trestní právo je nástrojem pokoušejícím se kontrolovat mužské deviance v mužském světě a rozsah násilí proti ženám a dívkám je kvůli sexistickému uplatňování trestního

práva nezřídka zneviditelnován. Abolicionisté tvrdí, že 99 % trestněprávních konfliktů by mohl životní svět vyřešit i bez trestního práva. Šmausová dodává, že to by také mohlo znamenat, že tyto konflikty, pokud se budou dotýkat žen, nebudou řešeny, ale trpěny (s. 110). Proto považuje feminismus s abolicionismem za neslučitelný.

Po prostudování obsahu jsem se nejvíce těšila na texty věnující se genderu a socialismu. Již Laudatio Aleny Wagnerové v úvodu knihy upozorňuje na zajímavý paradox, kdy ženy, které po roce 1968 emigrovaly ze socialistického Československa do Německa, uprchly z nesvobody politické do nesvobody patriarchální. Text Šmausové, Havelkové i laudatio Wagnerové jsou důležitými příspěvky do debaty na téma, zda došlo za socialismu k ženské emancipaci, anebo zda o skutečnou emancipaci nešlo, neboť byla naordinována shora a samotnými ženami byla nereflektovaná a často nevídaná. Šmausová zdůrazňuje význam participace žen na pracovním trhu a zakomponovává do své analýzy i svou osobní zkušenost emigrantky a reemigrantky, což dělá její analýzu jednak čtivou a především feministicky pronikavou, což platí i o dalších textech uveřejněných v této knize. Jakkoli jsou teoreticky hutné a místy čtenářsky velmi náročné na pozornost, nikdy jim nelze vytýkat přílišnou akademičnost a odpoutanost od žité reality, v žádném případě nejde o dopisy akademičky zasílané ze slonovinové věže.

Za ne úplně vhodné považuji řazení kapitol v knize. V první části knihy nalezneme texty, které jsou obvykle reakcí na články Gerlindy Šmausové, a teprve v části druhé nalezneme to, na co autorky a autoři v první části reagují. Avšak vzhledem k tomu, že odbornou knihu není třeba číst jako román, záleží jen na čtenáři/čtenářce, jak bude při čtení postupovat. Mně vyhovovalo vybrat si vždy v druhé části nejdříve článek Šmausové a pak si přečíst text, který se k němu buď přímo vztahoval, nebo šlo o text na stejné téma z pera autorek a autorů s Gerlindou Šmausovou spolu-

následován válkou v Iráku, zhroucením politiky unilateralismu a úpadkem Spojených států amerických, finanční a ekonomickou globální krizí a nástupem nových ekonomických velmocí zemí BRIC (Brazílie, Rusko, Indie, Čína). Tyto transnacionální a globální procesy mnohdy nereflektovaným, ale významným způsobem ovlivňují každodenní život lidí v jednotlivých národních státech, včetně České republiky. Řada společenských vědců a vědkyň v pozadí těchto událostí a procesů spatřuje proměnu globálního ekonomického uspořádání, které se z mezinárodního ekonomického systému stává globálním systémem a ve kterém moc národních států a národních složek kapitalistické třídy převzala transnacionální kapitalistická třída a transnacionální politické elity. Proměněná geopolitická a ekonomická situace podle nich vyžaduje nové paradigma zkoumání společnosti.

Na konferenci Global Capitalism and Transnational Class Formation, která se letos konala ve dnech 16.–18. září v Praze, byla ustavena Síť pro kritický výzkum globálního kapitalismu, kterou iniciovali organizátoři konference Jerry Harris, předseda Asociace globálních studií Severní Ameriky, a Marek Hrubec, ředitel Centra globálních studií v Praze. Konferenci institucionálně podpořilo Centrum globálních studií, Global Studies Association of North America a International Sociological Association – RC02 Economy and Society. U zrodu této sítě stáli také Leslie Sklair, emeritní profesor na London School of Economics a spoluzakladatel Asociace globálních studií ve Velké Británii, a William Robinson, profesor na University of California, Santa Barbara, kteří v 90. letech ve svých kritických analýzách pojmenovali vznik transnacionální kapitalistické třídy a formulovali teorii globálního kapitalismu, jež se postupně stala hlavním alternativním výkladem k teorii světosystému Immanuela Wallersteina. Vznik této výzkumné sítě je možné vnímat jako první krok k ustavení školy globálního kapitalismu, k níž se po celém světě hlásí stále více vědkyň a vědců. Pražská konference byla jedinečná i v tom, že se zde sešli hlavní protagonisté teorie globálního kapitalismu, zejména již připomenu-

pracujících a vedoucích zajímavé vědecké debaty. Snad se čtenář/čtenářka nedají odradit prvním textem z pera Johana Blada a René van Swaaningena a názvem *Společný studijní program Trestní spravedlnost a kritická kriminologie: Po pětadvaceti letech*, který považují za nejméně zdařilý. Jakkoli je v něm několik velmi podnětných myšlenek, jde o text, který vybočuje z linie textů ostatních. Obsáhle popisuje, jak studijní program vznikl, kdo a která instituce se k němu kdy připojila a kdo se kdy programu přestal účastnit. Kdo začne četbu knihy *Tvrdošíjnost myšlenky* právě touto první kapitolou (což je více než logické), může nabýt dojmu, že půjde o skutečně narozeninový sborník medailonků akti-

vit oslavenkyně, a mohl by zcela nespravedlivě knihu odložit. To by ovšem byla škoda. Kniha *Tvrdošíjnost myšlenky* představuje uceleně práci Gerlindy Šmausové, a to v kontextu mezinárodních debat v oblasti kritické kriminologie a genderových studií a myslím si, že se stejně jako její text *Proti tvrdošíjné představě o ontické podstatě genderu a pohlaví* zařadí mezi nejčtenější genderové studie v Čechách i na Slovensku.

Poznámky

1 Pod první verzí jména publikuje v Česku, druhou používá v Německu. V knize je jméno použito v obou verzích.

KOSMOPOLITNÍ SOCIÁLNÍ TEORIE / KAROLÍNA ČERNÁ

FINE, R. 2011. *KOSMOPOLITISMUS. ZÁKLADNÍ IDEJE GLOBÁLNÍHO USPOŘÁDÁNÍ*. PRAHA: FILOSOFIA. EDIČNÍ ŘADA FILOSOFIE A SOCIÁLNÍ VĚDY. Z ANGLIČTINY PŘELOŽIL OTAKAR VOCHOČ.

V transdisciplinární ediční řadě *Filosofie a sociální vědy* byl publikován překlad monografie *Kosmopolitismus: základní ideje kosmopolitního uspořádání* významného britského sociologa Roberta Finea (University of Warwick), který se v současnosti zaměřuje především na sociální teorii a na problematiku lidských práv a antisemitismu. Fine je českému publiku znám především svou pravidelnou účastí na každoroční pražské mezinárodní konferenci *Philosophy and Social Science* pořádané Centrem globálních studií (společným pracovištěm AV ČR a UK), v rámci které v předchozích letech některé své myšlenky prezentoval. Příspěvek zaměřený na problematiku kosmopolitismu byl v překladu publikován v roce 2003.¹ V předkládané knize autor prezentuje svůj sociologický přístup pod názvem *kosmopolitní sociální teorie*, který mu umožňuje kriticky navázat na tradiční kosmo-

politní myšlení při zachování mírného odstupu od tzv. *nového kosmopolitismu* v takové podobě, kterou prezentuje především Ulrich Beck. Fine se však nezastavuje u analýzy a kritiky, nýbrž odvážně uplatňuje svoji teorii na takové oblasti globální (ne)spravedlnosti, jakými jsou například otázky humanitární vojenské intervence nebo stíhání zločinů proti lidskosti. Kosmopolitismus je pro autora živým výzkumným programem, a nikoli zakonzervovaným -ismem.

V úvodní kapitole jsou přehledně nastíněny základní předpoklady *kosmopolitní sociální teorie* formulované v jednadvaceti tezích. Fine se v nich přihlašuje k univerzalistické koncepci lidství se „zřetelem k uznání rozdílností v rámci univerzalistického rámce“ (s. 17). Pro každou lidskou bytost tak požaduje právo mít práva. V dalších kapitolách následují kritické náhledy do tradice kosmopolitního uvažování.

tý Leslie Sklair, William Robinson, Jerry Harris a Marek Hrubec, dále je možné uvést Billa Carrola z University of Victoria v Kanadě, Wei Xiaoping z Čínské akademie sociálních věd v Pekingu, Georginu Murray a Davida Peetze z Griffith University v Austrálii nebo Jackie Smith z University of Pittsburgh v USA. Konference se zúčastnilo zhruba 60 vědců a vědkyň z více než 20 zemí, včetně zemí ze západní, střední a východní Evropy, Turecka, Číny, Japonska, Jižní Koreje, Iránu a zemí Severní a Jižní Ameriky či Austrálie.

Hlavní pozornost byla na konferenci soustředěna na plenární přednášky Leslieho Sklaira a Williama Robinsona. Sklair po úvodním expoé o jeho počátečních snahách o prosazení teorie transnacionální kapitalistické třídy v akademickém světě prezentoval svůj nový výzkum o ikonickém projektu transnacionální kapitalistické třídy. Sklair ve své práci zdůrazňuje, že globalizace sama není totožná s globálním kapitalismem, který v současnosti sice představuje její hegemonní podobu, nicméně nevyčerpává možnosti globalizace. Na rozdíl od klasické definice kapitalistické třídy Sklair svůj koncept transnacionální kapitalistické třídy rozšiřuje o kulturní a politickou složku. Transnacionální kapitalistická třída (dále TCC) je podle něj tvořena: 1. korporátní frakcí, tj. aktéry, kteří vlastní hlavní korporace, nebo manažery, kteří je řídí a kontrolují; 2. státní frakcí, tj. globálními byrokraty a politiky; 3. profesionální frakcí, tj. profesionály na globálních trzích práce; 4. konzumeristickou frakcí, která je tvořena zejména aktéry, kteří kontrolují média, a jinými obchodníky. Jednotlivé frakce TCC podle něj sice mají odlišné zájmy, nicméně sdílejí stejný cíl, kterým je akumulace zisku na úkor konzumentů. Sklair sleduje vytváření hegemonní symbolické interpretace prostřednictvím vizuální manipulace prostorem a využívání ikon jednotlivými frakcemi TCC v podobě hvězd a technických či architektonických novodobých divů. Architektonické a jiné vizuální ikony podle něj pomáhají transnacionální kapitalistické třídě jednak manifestovat svoji sílu a jednak reprodukovat ideologii konzumerismu, která je jedním z klíčových prvků fungování globálního kapitalismu.